

"Over slooten en greppels..."

Belevenissen van veldwachter Bouwer in Achtkarspelen gedurende het begin van de negentiende eeuw

Veldwachter.

De betrekking van VELDWACHTER in de gemeente Kollumerland en Nieuwkruisland (provincie Friesland) vacant zijnde, worden gegadigden, goed kunnende Lezen en Schrijven, niet ouder dan 36 jaren, geen gebruik makende van sterken drank, opgeroepen, zich in persoon aan te melden bij den Burgemeester dier Gemeente, op den 22 December e. k., des voordemiddags ten *elf uur*, op het Gemeentehuis te Kollum.

Het tractement aan die betrekking verbonden bedraagt *f* 280 's jaars, benevens **Uniform Bovenkleeding** en **Wapening**, terwijl er bovendien, bij goede pligtsbetrachting, op eene gratificatie van *f* 20 per jaar zal kunnen worden gerekend.

De Burgemeester van Kollumerland c. a.,
HOPPERUS BUMA.

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
 Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
 Tel. 0511-541920

Veldwachters hadden het, vooral in het zuiden van Achtkarspelen, soms zwaar te verduren en moesten streng optreden. Het kwam echter voor dat deze politiemannen zelf ook wel eens wat over de schreef gingen, zoals in dit artikel naar voren komt.

Inleiding

Franciscus Bouwer aanschouwde zijn eerste levenslicht op 30 december 1876 te Surhuisterveen, als zoon van Migchiel Bouwer, arbeider en Lutske Postmus (Postma). Bouwer trouwde op 18 augustus 1900 te Achtkarspelen met Tjitske Nijboer, geboren op 28 september 1876 te Drachten en was een dochter van Anne Nijboer en Johanneske van der Heide. Een dag na het huwelijk verscheen Franciscus Bouwer alweer voor de ambtenaar van de burgerlijke stand in Buitenpost om aangifte te doen van het derde kind, t.w. Johanneske, die echter in 1902 al kwam te overlijden. Uit het huwelijk zouden in totaal negen kinderen worden geboren. Bouwer werd met ingang van 2 maart 1912 bij de gemeente Achtkarspelen benoemd als veldwachter met als standplaats Surhuisterveensterheide, het latere dorp Boelenslaan. Het salaris bedroeg bij zijn aanstelling f 575,- per jaar, nog te vermeerderen met f 25,- voor het gebruik van een rijwiel en f 25,- voor een tegemoetkoming in de huishuur, alsmede voor bovenkleding en wapening. Per 1 mei 1928 volgde een overplaatsing naar Harkema-Opeinde. Het was regel dat de gemeenteveldwachters ook een benoeming kregen als onbezoldigd rijksveldwachter. Dit gebeurde om de agent in staat te stellen tevens buiten de gemeentegrenzen te opereren. Ook met Bouwer was dit het geval. Op welke wijze Bouwer zijn dienst als

veldwachter vervulde, kunnen we lezen in de krantenberichten en de verslagen van de rechtbanken uit die tijd.

Verboden appels en dobbelarij

Het volgende berichtje verscheen in de Kollumer Courant:

"In den avond van Zondag 6 October zag de onbezoldigde rijksveldwachter F. Bouwer te Surhuisterveensterheide - 't was omstreeks 11 uur - eenige jongelui - , die de Boelenslaan langs kwamen, zich spoeden in de richting van de boerderij van B. Bijma, die in de nabijheid dier laan ligt. Bouwer, die vermoedde, dat de jongens het op den appelhof voorzien hadden. Hij was door den eigenaar er op attent gemaakt dat nu en dan op onverklaarbare wijze een deel van het ooft verdween - stelde zich verdekt op en ...de hofzingers liepen in de val. Drie begaven zich in den hof; de anderen bleven op den uitkijk staan. De eersten moesten het loodje leggen. Woensdag stonden ze terecht voor strooperij van appels. Het waren de 17-jarige Wiebe de B., de 22-jarige Siebe V. en de 17-jarige Andries B., allen te Surhuisterveensterheide. Eisch voor Wiebe en Siebe 14 dagen, voor Andries 7 dagen gevangenisstraf.

Destijds was spelen om geld zonder toestemming verboden en Bouwer wist een paar overtreders op hetsdaad te betrappen. De Kollumer Courant van 17 december 1910 kwam met het volgende bericht: "Er wordt in de heide omstreeks Sint Nicolaas nog steeds geloot en gedobbeld. Wel ziet de politie nauwlettend toe, maar 't is zoo moeilijk het verboden spel te constateeren, want de overtreders zijn op hunne hoede voor mogelijke overrompeling. Toch wordt er soms een gesnapt. Zoo ook op

Vrijdagavond. Bij Johannes van der M. te Surhuisterveensterheide was men druk bezig. De gemeenteveldwachter F. Bouwer aldaar had vermoeden. Over slooten en greppels begaf hij zich er heen en kwam onopgemerkt in het gangetje. Een paar sprongen en hij had met de eene hand v.d. M. bij de borst gevat en de andere hand op de dobbelsteenen en het geld gelegd. Van der M. kreeg verbaal".

Dom en praatziek?

Veldwachter Bouwer werd in 1915 verdacht van laakbare handelingen en dat hield verband met het volgende: Op 15 juli 1915 was er te Groninger Opende een vechtpartij tussen Barel van der Heide, wonende te Surhuisterveensterheide en Wiebe Dootjes en dit kwam tot

een rechtszaak. In het volgende jaar werd Bouwer er van beschuldigd bepaalde inlichtingen te hebben verstrekt aan Barel van der Heide, die ten nadele van de justitie waren. Bouwer zou Van der Heide te hebben verteld wat hij voor de rechters moest verklaren om zijn straf zo laag mogelijk te houden.

Als gevolg hiervan stelden de veldwachters Jan Bolt uit Kornhorn en Aldert Schepel uit Surhuisterveensterheide een onderzoek in, waarbij diverse getuigen werden gehoord. Deze personen waren van mening dat de handelingen van veldwachter Bouwer de indirecte oorzaak waren dat Wiebe Dootjes en Arend Tabak in de zaak tegen Barel van der Heide meeneed hadden gepleegd, waarvoor zij respectievelijk zijn veroordeeld tot een jaar en acht

maanden gevangenisstraf. Ook zou de behandeling van de zaak tegen Bareld van der Heide zijn bemoeilijkt. Deze gebeurtenis veroorzaakte nogal wat opschudding in de regio. De burgemeester van Achtkarspelen schreef op 3 april 1917 hierover een brief aan de Commissaris van de Koningin in de provincie te Leeuwarden met het resultaat van het onderzoek door genoemde veldwachters.

De burgemeester schreef: "dat niet met zekerheid kan worden vastgesteld dat Bouwer den verdachte in hier bedoelde strafzaak zoude hebben ingelicht hoe hij zich tegenover de justitie moest verantwoorden. Wel heeft men de indruk gekregen dat de zaak veel tongen in beweging heeft gebracht en dat Bouwer daarbij zich niet onbetuigd heeft gelaten. Hij geeft den indruk dom en praatziek te zijn. Waar er, noch van de zijde der justitie, noch van den districts-commandant der rijksveldwacht, termen bestonden om tegen Bouwer op te treden, heeft men er zich tot bepaald hem ernstig te vermanen".

Niet erg getapt...

Na afloop van de Eerste Wereldoorlog in 1918 was er enige jaren sprake van een economische opleving. Maar in 1921 ontstond er alweer werkloosheid. De gemeenteraad van Achtkarspelen vond het noodzakelijk om werkverruimende maatregelen te treffen.

Een besluit werd genomen tot aankoop van 3.15 hectare heidegrond te Boelenslaan van de diaconie van de Ned. Hervormde kerk voor circa f 800,-, met als doel een 250-tal werkloze arbeiders in de gemeente productief werk te verschaffen om deze grond te ontginnen. Nu had het gemeentebestuur aan Bouwer opdracht gegeven een en ander in Boelenslaan te regelen. Dit leverde van de kant van de arbeiders problemen op en in het verslag van de zitting van de rechtbank d.d. 6 april 1921 kunnen we dan ook het volgende lezen: "De veldwachter Bouwer is in het plaatsje Boelenslaan niet erg getapt.

Hij regelt in opdracht van het gemeentebestuur des winters de werkzaamheden, als de overheid werk verschaft aan hen, die dit nodig hebben. De arbeiders vinden dit niet aangenaam; zij wenschen, dat Plaatselijk Belang de regeling in handen gegeven zal worden.

Gevolg, dat er in den avond van 28 Januari in een bierhuis aldaar een vergadering van Plaatselijk Belang was bijeengeroepen. Onderwerp van behandeling: ontslag of verplaatsing van den veldwachter Bouwer. Als voorzitter fungeerde R.B., de 35-jarige arbeider te Boelenslaan. De vergadering was zeer rumoerig en het uur van sluiten had reeds geslagen, toen de heeren nog niet aan het einde van hun beraadslagingen schenen te zijn. Daar trad het corpus des aanstoots en der ergernis, de veldwachter Bouwer zelf binnen en kondigde met luider stemme aan, dat men de herberg moest verlaten. Zijn plicht gedaan hebbende, ging hij naar buiten. Verscheidene "Plaatselijke Belangers" stonden op, om heen te gaan, anderen bleven zitten. Buiten bij de deur stonden de veldwachters Schepel en Bekkema, die niet gerust over den afloop waren en zich daarom herwaarts hadden gespoed, ten einde Bouwer desnoods te kunnen assisteeren. Zij nu zouden gehoord hebben, dat de voorzitter R.B., de heeren na de waarschuwing van Bouwer toeriep: "er niet uit, zitten blijven", enz. Beklaagde die voor opruiing terecht staat, ontkent. Toen Bouwer gezegd had, dat het tijd was, heeft hij direct aanstalten gemaakt, om te vertrekken. Ook over het karakter der vergadering bestaat verschil van mening. Volgens de beklagde was het een huishoudelijke. Volgens Bouwer een openbare samenkomst. Behalve de drie veldwachters, werden in deze zaak drie getuigen à décharge gehoord, die echter weinig of niets ter ontlasting van beklagde konden verklaren. De substituut-officier achtte het ten laste gelegde bewezen. Het feit is ernstig en de straf moet vrij zwaar zijn. Eisch: 1 maand gevangenisstraf".

Bouwer als verdachte

Tien jaren later, in 1931, ging veldwachter Bouwer weer zijn boekje te buiten. Hij werd aangeklaagd wegens mishandeling door een jongeman, genaamd D. Nicolai en in Surhuisterveen woonde. Wat er gebeurd was, valt uitgebreid te lezen in een verslag van de zitting van de rechtbank te Leeuwarden, d.d. 23 december 1931, met de kop: "Een mishandelend veldwachter". Verder staat het volgende geschreven:

"In den nacht van 26 op 27 Juni j.l. was de gemeenteveldwachter F.B. (dit zijn de initialen van onze Frans Bouwer, DRW), surveillerende te Harkema-Opeinde, toen hij in de richting Witveen dronkemanslawaa en geschreeuw vernam. Toen het geluid dichterbij kwam stelde B. zich verdekt op, teneinde te constateeren wie op zoo luidruchtige wijze de nachtrust der brave burgers van Harkema-Opeinde kwamen verstoren. Op deze wijze zag hij een viertal jongelui op fietsen passeeren en in 't voorbijgaan hoorde en zag hij twee van hen schreeuwen. Toen ze gepasseerd waren is B. achter hen aangefietst met de bedoeling tegen de schreeuwers proces-verbaal op te maken. Nevens hen gekomen beval B. hen af te stappen, waaraan ze niet voldeden. Toen is B. hen voorbijgefietst en heeft hen, door z'n fiets dwars over den weg te plaatsen, tot afstappen gedwongen. Hij verzocht hun naam en hoewel ze op z'n vragen niet al te vlot antwoordden, kon B. toch enkele notities maken. Tijdens deze bezigheid kwam een van de jongelui D. Nicolai uit Surhuisterveen op den politieambtenaar af met gebalde vuist. Daar B. zijn handen vol had heeft hij Nicolai met den voet afgeweerd. Nicolai heeft daarop den volgende dag een klacht wegens mishandeling tegen B. ingediend, die dienstengevolge heden op de bank der verdachten neerzat. Nicolai als getuige gehoord, zeide, dat hij in gezelschap van anderen rustig aan kwam fietsen, toen verdachte hen verzocht af te stappen. Ze voldeden daar direct aan. B. beschuldigde hen toen de orde te hebben verstoord en verzocht hun naam. Toen Nicolai daarop aanmerking maakte zou B. hem zonder eenige reden geschopt hebben en daarna de sabel hebben getrokken. Een van de andere jongelui, van Dellen, werd ook als getuige gehoord. Hij bevestigde de lezing van het geval door Nicolai gegeven, ook ten aanzien van het trekken van den sabel. Verdachte merkte hiertegen op, dat hij zijn fiets aan den kant van den weg had staan, terwijl de sabel aan deze fiets bevestigd was. Ook Jacob Schurer, der dritte im Bunde, vertelde 't op gelijke wijze, als Nicolai, met dien verstande, dat hij verklaarde, dat verdachte in de ruimte schopte, zonder nu bepaald Nicolai te willen treffen.

Requisitoir en verdediging

In zijn requisitoir zeide de officier van justitie, dat getuigen betrouwbare personen zijn, die hier geen meened zullen afleggen, al zijn ze in hun verklaringen wat sober. Als

spreker de zaak juist ziet was er voor optreden van verdachte geen reden en maakte hij zich schul-

dig aan het ten laste gelegde feit. Hoewel spreker zich niet ontfeinst, dat de taak van de politie ten plattelande niet gemakkelijk is, was hier voor dergelijk optreden geen reden. Spreker vraagt daarom verdachtes veroordeeling tot een geldboete van f 10,- of 10 dagen hechtenis. Mr. Veltman (verdediger) zeide het te betreuren dat de instructie in deze zaak zoo spoedig gesloten is. Spreker vindt het jammer, dat niet gehoord zijn de personen, waarmee verdachte vóór dit toneel gesproken heeft. Pleiter wees verder op het verschil in de verklaringen van de getuigen aan politie, rechter-commissaris en rechtbank. De getuige Schurer verklaarde eerst aan den chef-veldwachter Schepel, dat hij gezien heeft hoe Nicolai zijn hand ophief. Bij de instructie gaat hij nog verder. Toen wist hij van die handbeweging niet meer, maar verklaarde gezien te hebben, dat verdachte aan Nicolai een schop gaf. En heden weet hij van dien schop weer niet. Merkwaardig is ook, dat Schurer hier zegt, dat Nicolai over den schop niet gesproken heeft, terwijl Nicolai beweerde, dat hij hem geweldig zeer had gedaan. Als dat waar was, was er ook over gesproken toen de jongens naar huis reden. Ook de verklaringen van getuige Nicolai geven aanleiding tot nadenken. Spreker wil aan de personen van de getuigen niet geraken, maar in deze zaak spreken zij niet de geheele waarheid. Want uit de onderzoeken is gebleken, dat er in dien nacht vele groote woorden en vloeken door getuigen gebezigd zijn. Als 't geen

de getuigen zeggen waarheid zou zijn, zou verdachtes optreden allertotst zijn. Maar dat kan niet worden aangenomen van een politieman, die 24 dienstjaren telt en in al die jaren geen enkele reprimande heeft gehad. Pleiter achtte het ten laste gelegde feit niet bewezen en vroeg vrijspraak. Volgde re- en dupliek". Het ziet er niet naar uit dat Bouwer destijds is veroordeeld.

Tenslotte

Franciscus Bouwer bleef tot 31 december 1935 in functie als veldwachter bij de gemeente Achtkarspelen en stierf op 9 oktober 1959 in de leeftijd van 82 jaar.

Bronnen:
Leeuwarder Courant
Info: Martinus Jongsma, Surhuisterveen

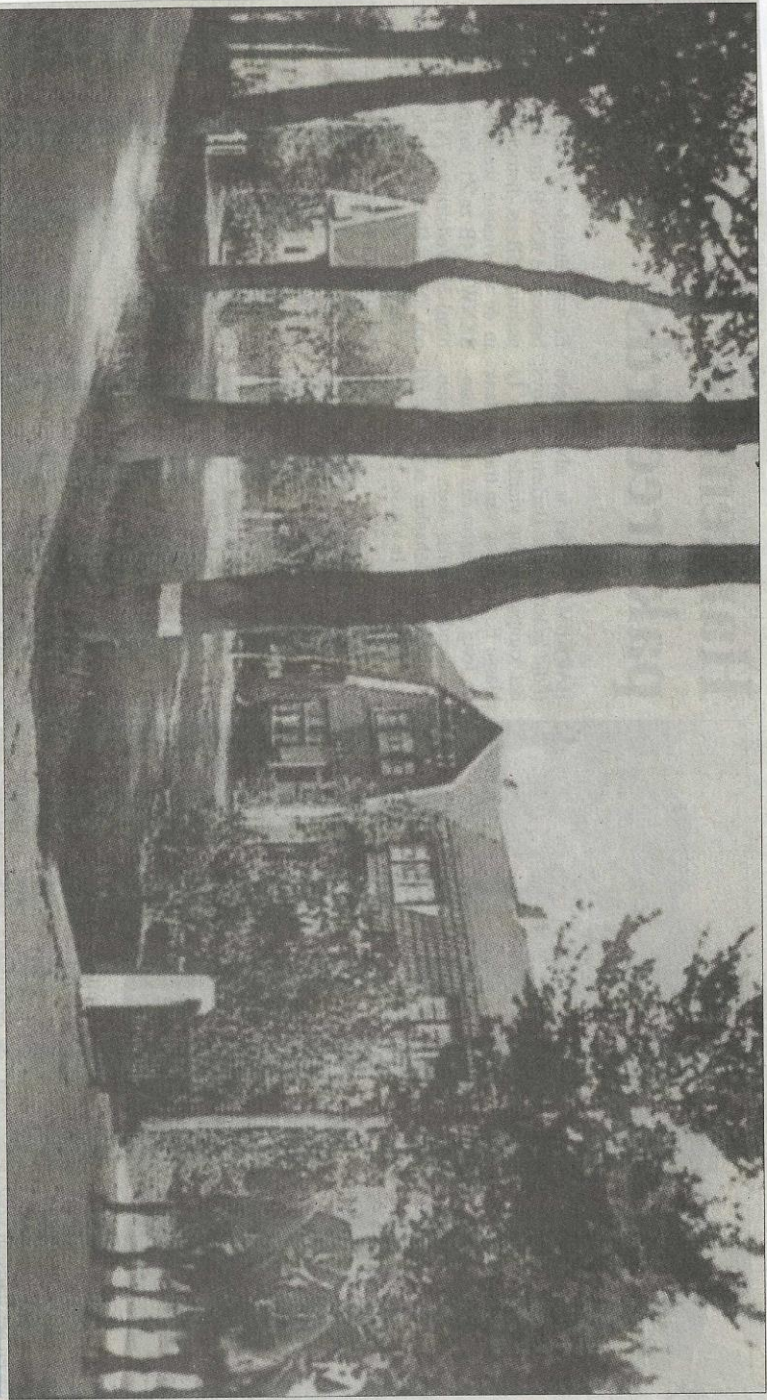
Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen

Naschrift

Nog even terug te komen op het artikel in deze reeks "Een wandeling over het kerkhof bij de N.H. kerk te Drogeham". Hierin werd onder andere gesteld dat Dirk M. Visser kennelijk een wees was geweest. Dit is niet juist. Ten tijde van zijn overlijden leefden zijn ouders nog, te weten Melle Visser en Pietje van Dellen, wonende te Drogeham. De gebeurtenis, waarbij Dirk ten gevolge van een politie-optreden om het leven kwam, valt uitgebreid te lezen in het digitale archief van de Leeuwarder Courant ("Rechtzaken 7 oktober 1929").

Gemeenteveldwachters in Opsterland rond 1925. Sabels behoorden lang tot de standaarduitrusting. Een sigaretje roken tijdens de dienst was nog normaal.

Een prentbriefkaart uit 1920 met rechts de marechausseekazerne in het West van Buitenpost. Het gebouw staat er nog, maar heeft al lange tijd een andere bestemming gekregen.

Rechtzaken.

Rechtbank te Leeuwarden

Zitting van Woensdag 4 Maart.

In den avond van 15 Dec. te halfnegen ongeveer was de onbezoldigde rijksveldwachter Frans Bouwer te Surhuisterveensterheide op de Boelenslaan, toen hij getuige werd van ruzie tussohen vrouw Zijlstra en haar zoon. De twist liep zoo hoog, dat ze handgemeen werden. Toen achtte Bouwer het noodig tussehenbeide te komen.

Dit scheen den 23-jarigen Bouwe G. niet te behagen; deze greep op zijn beurt den veldwachter weer aan en kneep hem in de keel, zoodat de man er nog dagen pijn van had.

Bouwe stond heden terecht; hij beweerde van de knijperij niets te weten.

Tegen hem werd veroordeeling gevraagd tot 14 dagen gevangenisstraf.

In 1908 kwam dit onder andere voor in een rechtbankverslag over de activiteiten van de veldwachter F. Bouwer.